

Framtidens former

Hur genrer formar förståelsen av en klimatförändrad framtid i folkloristiska frågelistsvar

Camilla Asplund Ingemark

Uppsala universitet/Campus Gotland
camillaasplundingemark@etnologi.uu.se

Abstract

This article applies four different genre labels to an empirical material consisting of responses to qualitative questionnaires on climate change. The basic assumption is that genres shape our understandings of climate change, and accordingly that different genre labels highlight certain features of the texts while obscuring or ignoring others. Beginning with the term survey discourse as a subgenre of climate change narratives, this genre label stresses the underlying narrative structure of the responses, even though they are not narratives in a strict sense. The second term, prophecy or rather the prophetic mode, pinpoints the peculiar double temporality of many responses, resulting in a temporal loop in which the catastrophic future overshadows and partially determines the present while still leaving space for action. The third genre label, apocalypse, is more extreme than the prophetic mode, as its favoured temporality forecloses the possibility of influencing the future in any way. The fourth genre term, polyphonic interior monologue, underlines structural similarities of the responses with the literary interior monologue, and emphasizes their dialogical nature as they acknowledge the existence of other points of view.

Keywords:

- climate change
- survey discourse
- prophetic mode
- apocalypse
- polyphonic interior
- monologue
- genre

Hur ger man narrativ form till något som både är och inte är, och som är så komplext att ingen enskild människa kan överblicka helheten i alla dess detaljer? Det är en fråga som har upptagit mig mycket under de senaste åren, då jag studerat ett frågelistmaterial om människors syn på klimatförändringar som en del av forskningsprojektet *The Future Is Now*, finansierat av Norges forskningsråd 2017–2021. Syftet med projektet var att studera

temporalitetens roll i diskurser om klimatförändringar, betraktade inom ramen för en senmodern historicitetsregim (Hartog 2015). Ytterst handlade det om att försöka utröna huruvida föreställningar om tid utgör hinder för eller möjligheter till att hantera klimatförändringar. Mitt uppdrag var att fokusera på folkligt berättande utifrån ett frågelistmaterial, som i slutänden inbegrep svar från Finland, Norge och Island.

Bland det mest anmärkningsvärda med detta material var att det i stort sett saknades berättelser om hur man föreställer sig en klimatförändrad framtid, i varje fall i den sedvanliga folkloristiska bemärkelsen av en berättelse, det vill säga som en avgränsad diskursiv helhet med en intrig som åtminstone består av en bakgrundorientering, komplikation och upplösning och som förutsätter en i grunden linjär progression av händelser sammanhållna av orsak och verkan (Palmenfelt 2017:206–207). Följaktligen är det korta svaret på frågan ovan: det gör frågelistsrespondenterna inte, eller kanske rentav: det förmår de inte. Vad gör de då istället och hur kan vi som folklorister analysera det? Hur påverkar de genrebegrepp vi använder våra tolkningar av frågelistsvaren? Dessa frågor utgör utgångspunkten för min när läsning av frågelistsvaren, och de huvudsakliga forskningsfrågorna rör följaktligen: 1) vilka genremarkörer kan betraktas som inbäddade i texterna och vilka konsekvenser får de? 2) hur tolkar jag som läsare dessa genremarkörer?

Studiet av form i vårt empiriska material är en grundläggande aspekt av det folkloristiska hantverket, och har så varit sedan disciplinen uppstod. Den jämförande ansats som funnits ända sen begynnelsen byggde ofta på att forskaren urskilde likheter och skillnader i form liksom i innehåll (se t.ex. Grimm 1857), ursprungligen för att kunna uttala sig om släktskap mellan traditioner och därigenom i förlängningen ursprung och spridning, senare om vad form och innehåll kommunicerar och hur, liksom även varför (det vill säga funktion). Hur våra egna klassificeringar av form, innehåll och funktion påverkar våra tolkningar är också något som har diskuterats länge (för goda sammanfattande diskussioner se till exem-

pel Skott 2008:17; Frog, Koski och Savolainen 2016). Frågan om vad genrebeteckningar gör med oss som tolkare är därmed inte ny, men den har sällan ställts gällande denna typ av innehåll.

Varför är det då viktigt att undersöka detta? Bortsett från den metodologiska dimensionen som rent vetenskapligt är betydelsefull i sig, handlar det ytterst om hur vi närmar oss en av vår tids stora ödesfrågor. Min utgångspunkt är att genrer formar vår förståelse av klimatförändringar eftersom de är performativa (Bauman och Briggs 1990:63–64), de skapar det de hänvisar till. Därutöver tillhandahåller de mönster för struktur, funktion och urval av motiv (jämför Kverndokk och Eriksen 2021:6), och de tenderar också att uppmuntra vissa perspektiv och bortse från andra. Detta är särskilt tydligt när det gäller genrer med en lång historia.

Följaktligen betraktar jag genre som en historiskt och socialt situerad praktik för produktion och tolkning av tal eller text i bred bemärkelse (Bachtin 1986; Briggs och Bauman 1991), det vill säga både den som talar/skriver och den som tolkar förhåller sig till genrebegrepp och olika genreförväntningar. Därför har jag valt att fokusera på båda dessa aspekter här, men med övervikt mot den första. Frågelistsvar kan ses som en genre i sig, i detta fall kan de sägas utgöra en så kallad sekundär eller komplex genre som absorberar andra primära eller enkla genrer (Bachtin 1986:61–62; Ingemark 2021:51). Detta gör dem inneboende dialogiska, i och med att de samtidigt med att de absorberar dessa andra genrer även inkorporerar deras perspektiv, vilka kan skilja sig från de egna (Frog, Koski och Savolainen 2016:23). Som vi kommer att se medför dessa dialogiska processer att det finns många olika genremässiga tidslager i

svaren, och vart och ett av dem för med sig sina performativa egenskaper: de formar vår verklighetsbild, och i förlängningen vår verklighet, på skilda sätt.

Samtidigt är det också viktigt att komma ihåg att svaren formulerats i förhållande till såväl frågelistan som till hur människor i allmänhet förväntas tala om och förhålla sig till klimatförändringar, särskilt med tanke på den tydliga moraliskt tvingande dimensionen (jfr Kverndokk 2017:36) som är svår att frigöra sig ifrån. Hur enskilda skribenter hanterar detta varierar, och det kan se väldigt olika ut beroende på om skribenten utgår ifrån att klimatförändringar existerar eller om denne förnekar deras existens (för en närmare diskussion av dessa aspekter, se Ingemark 2021). Här kommer jag för enkelhetens skull att begränsa mig till svar som förutsätter att klimatförändringar existerar.

Material och metod

Diskussionen i denna artikel bygger på den norska frågelista vi använt i projektet. Frågelistan utarbetades av en arbetsgrupp bestående av Kyrre Kverndokk, Lone Ree Milkær och mig själv, och fick sin slutgiltiga utformning under överinseende av Audun Kjus på Norsk Etnologisk Gransking/Norsk Folkemuseum. Målet med frågelistan (NEG 0263, 2018) var att få in berättelser om respondenternas eventuella erfarenheter av klimatförändringar och försök att motarbeta dessa, liksom hur de föreställde sig framtiden och huruvida de tyckte det fanns andra, större hot. I arbetet hade vi stor nytta av den finlandssvenska frågelistan som samlades in av Svenska litteratursällskapet i Finland Folkkultursarkiv. Dess huvudfokus var väder (SLS 2303, 2015–2016), och den fråga som gällde klimatförändringar gav en försmak

av hur det empiriska underlaget kunde gestalta sig. Den norska frågelistan inspirerade sedan den isländska, som utformades av Águst O. Georgsson på Íslands nationalmuseum (Þjóðminjasafn Íslands, PMS 125, 2018).

I det följande diskuterar jag ett urval av frågelistsvar, där det främsta urvalskriteriet har varit att de är tillräckligt utförliga för att möjliggöra en analys i ljuset av olika genrer. Det praktiska tillvägagångssättet är sådant att jag prövar att ge frågelistsvaren olika genrebeteckningar, i denna artikel av utrymmesskäl begränsade till fyra, och försöker se vad som händer när de betraktas ur olika genresynvinklar. Jag har valt norska exempel här eftersom jag finner det lämpligt när artikeln skall ingå i en norsk tidskrift, men motsvarande tendenser finns i det övriga materialet. Varje avsnitt inleds med en redogörelse för teorin bakom genrebeteckningen, därefter diskuteras en utvald text med hjälp av teorin. Jag gör inga anspråk på att göra en komplett inventering av möjliga genrebeteckningar och inte heller att ge en fullständig tolkning av varje text. Med andra ord är andra genrebeteckningar möjliga, men jag har valt de fyra som syns tydligast i materialet.

Frågelistsvaren som enkätdiskurs

Frågelistsvaren jag har undersökt kan betraktas som en form av enkätdiskurs (*survey discourse*), en genre som har benämnts som sådan och undersökts av Kjersti Fløttum och Øyvind Gjerstad (2017). De har samlat in ett material som i många avseenden liknar mitt, nämligen fritextsvar på en fråga om vad respondenterna personligen anser bör göras åt klimatförändringar. Fløttum och Gjerstad diskuterar enkätdiskurs som en av flera undergenrer av narrativ om klimatföränd-

ringar (*climate change narratives*), tillsammans med FN-rapporter, sammandrag av IPCC-rapporter för beslutsfattare samt grönböcker och vitböcker.

Eftersom de övriga undergenrerna är mer politiskt orienterade utgör enkätdiskursen på sätt och vis en udda fågel i sammanhanget, men författarna visar skickligt att de trots sina skillnader kan analyseras med samma narratologiska verktyg. Dessa består av två huvudsakliga delar som fått inspiration från olika håll. Den första, hämtad från den franske lingvisten Jean-Michel Adam, berör intrigens sammansättning och liknar William Labovs (1972: 363) klassiska berättelsemönster, men innehåller något fler element: initial situation, komplikation, reaktioner, upplösning och slutsituation, eventuellt kompletterad med en moralisk poäng (Adam 1992:57; Fløttum och Gjerstad 2017:3). Tillägget av reaktioner är betydelsefullt för deras analys, eftersom just det elementet är framträdande i många texter om klimatförändringar, särskilt när det handlar om hur vi ska möta dem, vilket inte är det samma som det resultat man tänker sig av ansträngningarna. Att inte klumpa ihop reaktioner med upplösningen har därför en klar analytisk poäng. Adam poängterar även vikten av att det finns en spänning eller dramatik mellan handlingar, aktörer och händelser: utan den finns det ingen intrig (Fløttum och Gjerstad 2017:3).

Den andra delen grundas på en analysmetod som utvecklats inom ramen för the Narrative Policy Framework (NPF). Fastän namnet antyder att den främst är utvecklad för politiska narrativ, är mycket överförbart till enkätdiskurs. NPF tar hänsyn till berättelsernas inramning av förgivettagna fakta (setting), aktörer och huruvida de kan betraktas som hjältar, offer eller skurkar, intrig och moralisk

poäng. Den sistnämnda sammanfaller mestadels med tilltänkt politisk lösning (Fløttum och Gjerstad 2017:2, 3–4). Framförallt aktörerna blir enligt min mening viktiga i Fløttums och Gjerstads analys, eftersom de är synnerligen viktiga för texternas retoriska effekt. Aktörerna är inte heller nödvändigtvis människor, utan kan också vara fenomen eller dylikt.

Det finns en inbyggd spänning i denna kombination av teoretiska verktyg vilken grundar sig i hur berättelser definieras. Den textlingvistiska definitionen, representerad av Adam, ligger nära den av folkloristiken allmänt accepterade och skiljer mellan berättelser och andra typer av texter, såsom argumenterande, förklarande och beskrivande texter samt dialoger. NPF däremot tillskriver även dessa typer av texter en inneboende narrativ struktur, som visserligen yttrar sig annorlunda lingvistiskt och strukturellt, men de innehåller ändå en underliggande intrig (Fløttum och Gjerstad 2017:3–4). Idén om vad en berättelse kan och bör vara är följaktligen bredare. Hur en sådan intrig kan se ut skall vi undersöka närmare härnäst med hjälp av följande frågelistsvar:

[Hva forbinder du med menneskeskapte klimaendringer?]

Varmere vær, mer uforutsigbarhet, flom, tørke. Folkevandringer, jordras, lett å få litt katastrofetankegang. Mindre mat p.g.a. store nedbørsmengder, ødelagte avlinger. Smelting av isbreer, høyere vannstand, bebodde øyer under vann, større forskjeller mellom flo og fjære, ørkenutbredelse, store hull i bakken fordi permafrosten smelter (som i Sibir). Ja, i det hele tatt ikke morsomt.

[Har du selv opplevd noen følger av klimaendringer?]

Har påvirket meg i form av savn etter den gammeldagse vinteren, hvor det var snø og kaldt, slik som i barndommen. Har mest påvirket tankegangen gjennom lesning og informasjon. Er forsiktig med å være for mye i solen. Hver sommer er det «århundrets verste flom» i området hvor jeg har hytte.

[Gjør du noe for å redusere klimaendringene?]

Jeg har ikke bil, tar kollektive transportmidler. Det tror jeg betyr noe bare hvis flere tenker likt. Har vel mest betydning for å vise at man kan leve uten bil uten å være helt merkelig.

Men jeg tar fortsatt fly, selv om det er skjelden. Tror ikke det har noen betydning at jeg flyr lite, for flyet går jo uansett. Jeg bruker ikke alltid kortreist mat, selv om jeg vil. Det har med økonomi å gjøre [...]

[Er det andre samfunnstrusler du tror er større enn klimaendringene?]

Jeg tror klimaendringene er den største samfunnstrusselen, men også grådighet, ekstrem nasjonalisme og de økende forskjellene mellom fattig og rik. Klimaendringene må føre til at mennesker blir nødt til samarbeide på en ny måte.

[Hvordan ser du for deg fremtiden?]

Klimaendringene bekymrer meg, med tanke på kommende slekter. Jeg tenker man må ha en mulighet til dyrking av egen jord. Det viktigste spørsmålet i politikk og fordeling burde være vanntilførsel til alle. Det burde være mulig, siden man planlegger bosetning på den

ugjestmilde planeten mars. Det er bedre å konsentrere seg om hva vi har, nemlig jordkloden. Før i tiden var man redd for dommedag, nå har klimaendringene tatt over. Jeg opplever disse endringene som reelle. Har lenge tenkt at man må lytte til naturfolkene, det er de som skulle bestemme hvordan man skal leve best mulig. De som lever tettest på naturen og registrerer forandringene. Men dette er vel umulig, siden de ikke har makt og pengerressurser. De som trår varsomt i naturen og lytter til forandringene er de man skulle høre på. Er litt pessimistisk med tanke på fremtiden, desverre. At det finnes klimafornektende undrer meg [...]

(NEG 0263/00040. Oslo, kvinne född 1958)

Svaret på den första frågan kan måhända betraktas som en inramning i NPF:s bemerkelse: det handlar om för-givetagna fakta om klimatförändringar som respondenten associerar kring. Det finns också en moralisk poäng, att dessa konsekvenser av klimatförändringar inte är särskilt trevliga. Det finns kausala samband, varav alla går tillbaka på klimatförändringar som yttersta orsak, men det finns även samband mellan dem i varierande grad. Varmare väder sätter igång en kedja av andra händelser som påverkar naturen och människan. De flesta meningar hänvisar till en mer sammanhållen räcka av händelser, medan de sinsemellan inte alltid följer en kausal sekvens.

Om klimatförändringar utgör detta narrativs komplikation såsom de gör i Fløttum och Gjerstads exempel, vilket är rimligt att tänka sig, kan svaret på frågan om respondenten själv upplevt följer av klimatförändringar ses som en moralisk poäng. Dyliga emotionella reaktioner, som

att känna saknad efter en gammaldags vinter när det verkligen var snö och kallt, förekommer ofta i materialet. I svaret på följande fråga kommer reaktioner på klimathotet: att åka med kollektivtrafik och flyga sällan, men tyvärr inte alltid att handla närodlat, då av ekonomiska skäl.

Beträffande andra samhällshot anses klimatförändringar som det största hotet, och det framgår inte riktigt om det finns en koppling mellan dem och girighet, extrem nationalism och ökade skillnader mellan fattig och rik eller om de skall ses som separata men inte lika allvarliga. Däremot kan klimatförändringar få en oförutsedd positiv effekt, att vi kommer att bli tvungna att samarbeta på nya sätt, vilket kan betraktas som en form av reaktion eller möjlig resultat.

Inför framtidsvisionen återkommer respondenten till sina känslomässiga reaktioner på klimatförändringar: de bekymrar henne. Därefter går hon raskt över till en möjlig upplösning, att alla får chansen att odla själva. En politisk reaktion hon förordar är att man ser till att ordna vatten till alla, vilket inte borde vara omöjligt om vi rentav kan planera bosättningar på Mars. Ursprungsfolken har den tydligaste hjälterollen i denna text. Det är dem vi borde lyssna på, eftersom de lever närmast naturen och uppfattar förändringarna. Detta utgör även en moralisk poäng. Dessvärre kan de inte verka som hjältar fullt ut, då de saknar makt, status och ekonomiska resurser, och vår värld ser ju ut som den gör i det avseendet: vi lyssnar mest på dem som redan har ett övertag.

Såsom John Ødemark (2019) har visat, spelade föreställningar om ursprungsfolkens hållbara liv en avgörande, om än undanskymd, roll när begreppet hållbar utveckling lanserades brett i den så kallade Brundtland-rapporten, *Our Common*

Future (1987), och denna koppling har förblivit stark sedan dess. Den bygger på att ursprungsfolken uppfattas som varande utanför modernitetens framsteg, och att de tillhör en annan, mer ursprunglig tid, då människan ännu var ung som art och levde på naturens villkor (Ødemark 2019:378–380). Det är denna annorlunda position som gör att de kan fungera som rollmodeller för invånare i ”mer utvecklade” samhällen, och hjälpa dem att föreställa sig hur en hållbar framtid kan bli möjlig (Ødemark 2019:382–383). Medan skribenten gärna vill tillskriva dem en liknande position i sitt svar, tvivlar hon sålunda på de verkliga möjligheterna att förändra någonting, då rollmodellernas marginalisering upplevs som för stark och svår att övervinna. Fastän marginaliseringen kan sägas vara en förutsättning för deras status som rollmodeller, undergräver den samtidigt möjligheten till verklig förändring.

För att återgå till temat hjältar intar dessa överlag en vanskelig position i klimatsammanhang. Även om vissa forskare hävdar att berättelser med tydliga hjältar uppfattas som mer övertygande (Jones 2013), kan en hjälteposition när det gäller just klimatet lätt avfärdas som pretentiös eller rentav förljugen. I denna text finns inga direkt utpekade skurkar, även om det kan vara underförstått att det är mänskligheten i allmänhet, och inte heller ett tydligt offer – kanske naturen eller alla som bor på planeten?

Såsom framgått av såväl själva frågelistsvaret som denna diskussion saknar texten en linjär temporalitet, både som en övergripande helhet och oftast också i sina delar. Det förstnämnda är egentligen inte konstigt, eftersom varje fråga besvarats separat. Kausaliteten är komplex och ofta outtalad. Den narrativa strukturen måste

sålunda rekonstrueras genom att räta ut kausaliteten och temporaliteten, och de enskilda elementen måste arrangeras om. För att nå en grundläggande narrativ struktur innefattande komplikationen ”klimatförändringar”, reaktionen ”vi borde lyssna på ursprungsfolken” och (det implicita) resultatet ”en mer hållbar värld” behöver vi också abstrahera innehållet i texten kraftigt och supplerera en del. Det innebär att det är mycket som inte ryms in inom den strukturen, det representerar enbart en liten del av själva texten. Det behöver inte nödvändigtvis vara ett problem. Fördelen med att abstrahera fram en intrig är att budskapet i svaret blir klarare och mer avskalat, samtidigt som det är möjligt att visa att just detta frågelistsvar är en av många variationer på samma grundintrig.

Parallellt med denna grundstruktur ser vi komplikationen ”klimatförändringar”, reaktionen ”människor måste börja samarbeta på nya sätt” och resultatet ”en mer hållbar värld”. Den här intrigen är mer hoppingivande än den andra eftersom den inte är behäftad med några tveksamheter kring genomförbarheten, men då ”lyssna på ursprungsfolken” kommer sist färgar det av sig på slutkommentaren, som är mer pessimistisk.

Frågelistsvaren som profetior/profetiskt modus

Medan beteckningen enkätdiskurs utgår ifrån hur frågelistsvaren samlats in, kastar benämningen profetia eller profetiskt modus istället ljus över en specifik formell aspekt av dem. Svaren uppfyller inte kriterierna för att kallas profetia i egentlig bemärkelse, eftersom det är en genre som kännetecknas av att profeten mottar ett budskap direkt från Gud genom visioner, auditioner och så vidare (Reddish 2020:

30–31), och någon sådan kommunikation med Gud förekommer i allmänhet inte. Frågelistsvaren har ändå vissa likheter med profetior. En av dem är att de liksom profetian fokuserar på denna världen och dess problem. Fastän de är framtidsorienterade handlar det inte om en framtid bortom tid och rum utan inom ramen för en historisk process, och inte heller om regelrätt förutsägelse av framtiden utan mer om en kommentar till samtidens politiska och sociala belägenhet (Reddish 2020:31; Holm 2021:92–93).

En annan likhet ligger i tidsuppfattningen. Isak Winkel Holm har i en diskussion av TV-serien *True Detective* pekat på att det även finns en mer allmänt spridd profetisk estetik som han benämner det profetiska eller profetiskt modus (Holm 2016:91–92), och jag kommer härefter att tala om frågelistsvaren som profetiskt modus istället för som profetior. Det speciella med det profetiska, menar han vidare, är att det uppvisar en dubbel temporalitet: från nuet blickar vi framåt mot en framtida katastrof, samtidigt som vi blickar tillbaka mot nuet från denna katastrofala framtid. Vi betraktar därmed nuet som något som har varit, eller snarare som kommer att ha varit. Detta dubbelseende kan leda till att vi upplever katastrofen som något ödesbestämt, men inte nödvändigtvis oundvikligt (Dupuy 2013:33; Holm 2016:93–94). Motstånd är följaktligen inte meningslöst, och det etiska handlandet i nuet blir därför oerhört viktigt (Holm 2021:104).

Detta är en karaktäristik som passar väl in på många av frågelistsvaren. Det är vanligt att framtiden framställs som katastrofal, och att det påverkar hur nuet beskrivs, upplevs och hanteras. Det är ofta komplexa känslor och resonemang som kommer till uttryck, vilket vi kan se ett

utmärkt exempel på i följande utdrag ur ett frågelistsvar:

[Hvordan ser du for deg fremtiden?]

Vi fikk vårt første barn i april i år. Lenge var vi usikre om vi ville ha barn, både m[ed] t[anke] p[å] det fotavtrykket ett barn faktisk er på vår overbefolkede klode, men også det å sette ett uskyldig individ på denne kloden med terror og miljøtrusler. Jeg har snudd det til å tenke annerledes. Jeg vil at denne lille gutten skal lære seg å verdsette vår planet, fordi det finnes ingen planet B. Jeg har tro på at vi kan snu, eller har jeg det? Jeg vet ikke. Men jeg MÅ ha troen på det, ellers kan jeg bare gi opp. Jeg vil fortsette å gjøre hva jeg kan for å stoppe miljøtrusselen. Jeg blir redd når jeg ser all plasten i havet, jeg blir skremt når jeg ser hvor lite noen bryr seg eller av at folk reiser til syden flere ganger i året og i tillegg tar fly til langhelger hit og dit. Da betyr det liksom så lite at jeg ikke har flydd på flere år, men jeg vet det i hjertet mitt. At jeg vertfall har prøvd å bidra det jeg kan. Den lille dråpen i havet.

(NEG 0263/00019. Inget kön eller födelseår angivet.)

Denna diskussion av framtidsvisioner tar avstamp i det första barnets födelse. Därefter blickar respondenten tillbaka till en tid när det inte var en självklarhet att skaffa barn, både för att barn uppfattas som ett miljöhot i sig och för att barnet kan utsättas för olika faror, såsom terror och andra former av miljöfaror. Den dubbla temporaliteten gör sig påmind, både i föräldrarnas tvekan att sätta barn till världen och i de faror som sannolikt väntar i framtiden. Samtidigt markerar barnets födelse en förändring i tänkesätt: den lille pojken

ska faktiskt lära sig det vi själva inte lyckats lära oss, att verkligen värdesätta vår planet för att vi inte har någon annan (även om vi ibland drömmer om bosättningar på Mars).

Såsom Kyrre Kverndokk har visat är barn och barnbarn en betydelsefull trop i olika klimatomtalningar, och den fyller flera funktioner. En av de viktigaste i detta sammanhang är att den binder samman nuet och framtiden och gör en annars diffus klimatomförändrad framtid mer påtaglig och erfarenhetsnära. Den hänvisar också till en cyklisk familjetid, som skiljer sig markant från den vanligtvis förhärskande linjära tidsuppfattningen (Kverndokk 2020:148). Skribenten skriver här om det oskuldsfulla barnet som kommer att utsättas för konsekvenserna av föregående generationers försummelse. Kanske kan förhoppningen om att den lille pojken skall lära sig värdesätta vår planet betraktas som en förhoppning om att rättvisa mellan generationerna en dag kommer att bli verklighet, när hans generation växt upp och tagit över ledande roller i världen (jfr Kverndokk 2020:149, 155).

Kanske kan den också ses som en motberättelse till berättelsen om klimatkatastrofen, genom att en alternativ framtid – med ett lyckligt slut – ges form och uttryck (jfr Kverndokk 2020:152). Även här finns sålunda ett inbyggt narrativ, eller egentligen flera eftersom berättelsen om klimatkatastrofen hela tiden förhåller sig till den alternativa berättelsen om barnet som kanske kan få framleva sitt liv i en dräglig värld, trots allt. Skribenten växlar också ständigt mellan dessa berättelser, ibland är katastrofen starkare, ibland barnet och dess framtid.

Därefter resonerar skribenten kring sin tillit till att människan kan ställa om och börjar med att säga att det finns tillit, men

blir sedan osäker. Samtidigt finns det inget reellt alternativ till att hysa tillit: då är det bara att ge upp alla ansträngningar, främst för egen del men kanske också för hela mänsklighetens, och det leder ju ingenvart. Tillit är sålunda något man måste hysa. Denna vacklan kan kanske också kopplas till den dubbla temporaliteten, att den ständigt närvarande framtida katastrofen har en tendens att undergräva vår tillit till nuet och beröva oss möjligheten till en stabil, varaktig närvaro i nuet (Blanchot 2003:79). Den gör att vi tappar fotfästet i tillvaron.

Skribenten är ändå fast besluten att kämpa emot den känslan och ge sitt lilla bidrag till omställningen, till exempel genom att låta bli att flyga fastän andra flyger söderut flera gånger om året och även flyger på långhelger. Det finns en tillfredsställelse i att åtminstone ha försökt, fastän det kan uppfattas som en liten droppe i havet. Exakt hur pessimistiskt detta uttryck skall tolkas är jag osäker på; å ena sidan är en droppe i havet försvinnande liten, och en liten droppe ännu mindre, å andra sidan skapar många droppar tillsammans ett stort hav. Kanske tänkte skribenten också på biståndsorganisationen Dråpen i Havet som grundades i samband med flyktingtillströmningen till Grekland 2015 (Dråpen i Havet 2022), vilket kan ha gett uttrycket positiva associationer.

Frågelistsvaren som apokalyps

Frågelistsvarens profetiska modus kan öppna för flera möjligheter gällande utvecklingen i framtiden, där både positiva och negativa utvecklingslinjer kan skönjas. Som genrebeteckning betraktad täcker den en del av materialet, men den passar inte in på alla svar. Ännu mer begränsad i sin tillämplighet är benämningen apoka-

lyps, men jag har valt att inkludera den här eftersom den lätt sätter tonen i de texter där den förekommer. Apokalyps är, liksom profetian, en genre med bibliska associationer, och den bygger också på att en uppenbarelse förmedlas av en övernaturlig agent till en människa. I Bibelforskningen görs således en åtskillnad mellan dessa två genrer.

Den övernaturliga agenten i apokalypsen behöver inte vara Gud själv, det kan även röra sig om en ängel eller andra översinnliga varelser som leder runt personen i en övernaturlig sfär där händelser vid tidens slut avslöjas. Den temporala eller den rumsliga aspekten kan överväga och påverka apokalypsens form (Reddish 2020:21). Apokalypsen har en narrativ struktur som i praktiken inte alltid är lätt att skönja, men det finns ofta en bakgrundsorientering, en händelsesekvens och en upplösning där Guds rike slutligen härskar (Reddish 2020:22). Den person som får se framtiden i apokalypsen känner inga rumsliga eller tidsliga gränser, utan kan röra sig fritt mellan olika världar och tider. På så sätt är apokalypsen gränslös, och den berättas utifrån ett gudomligt perspektiv (God's-eye view) på mänsklighetens historia och aktiviteter (Vines 2007: 113).

Till skillnad från profetian eller profetiskt modus är apokalypsens temporalitet mindre komplex och även mer enkelriktad. Den rör sig obönhörligt mot undergången och därefter upphör tiden att existera (Holm 2021:103). I de sekulärt sinnade frågelistsvaren utgör den yttersta katastrofen dock inte början på ett nytt liv för de rättfärdiga hos Gud, utan snarare slutet på slutet. Efter det finns inget liv, eller åtminstone inget liv värt att leva, som i detta frågelistsvar:

[Hvordan ser du for deg fremtiden?]

Jeg er pessimist. Jeg tror nok ikke vi klarer å gjøre de endringene som må til. Menneskeheten ser ikke ut til å klare å organisere seg godt nok, komme raskt nok til en felles forståelse av hvor alvorlig dette er, så vi klarer ikke å endre på alt vi gjør galt i dag, og derfor vil det ikke fungere; vi klarer ikke å snu. Jeg tror ikke at vi skjønner alvorret, særlig her i Norge hvor vi fortsatt er så skjerma for følgene av endringene.

En annen sak er hva vi skal erstatte dagens globale kapitalistiske økonomi med – for den er jo svært ødeleggende for kloden? Hvordan skal vi gå fra et samfunn som dagens hvor vi lever av å lage ting og tjenester til hverandre på en måte som bruker opp ressursene og ødelegger miljøet og hvor målet er at vi hele tida skal forbruke mer og mer og til noe nytt som ikke gjør det og likevel klare å skaffe alle arbeid og inntekt? Det begriper jeg ikke.

Så jeg tror vi går mot en katastrofal framtid hvor menneskenes samfunn kolliderer og menneskeheten gradvis går til grunne. Hvordan skal vi f.eks. klare å skaffe nok mat til oss alle når det biologiske mangfoldet blir så redusert/ødelagt at økosystemene bryter sammen? Jeg tror ikke vi kan overleve i en ødelagt verden, og jeg håper at vi ikke kan. Jeg synes det er forferdelig å se hvor egoistisk vår art er; vi snakker om plante- og dyrearter som er invaderende og ødelegger sitt nye miljø, men vi har jo gjort det sjøl; vi oversvømmer kloden og bruker opp ressursene uten tanke på morgendagen.

Mange ganger tenker jeg at det var feil

av meg å få egne barn for hva slags verden overlater jeg til dem? Deres liv blir dårligere enn mitt har vært. For deres skyld igjen håper jeg at de velger å ikke få barn. Å leve med barn i den verdenen jeg ser komme i framtida framstår som umulig.

(NEG 0263/00010. Kvinna född 1970)

Skribenten inleder sitt svar på denna fråga med att betona sin position som pessimist. Omställningen går inte tillräckligt fort, och mänskligheten är för oorganiserad för att klara av de utmaningar som väntar. Denna pessimism utgör utgångspunkten för den apokalyptiska framtidsvision som gradvis framträder i texten. Klimatförändringarna kommer att åstadkomma stora samhälleliga omvälvningar, till exempel måste vi överge vårt nuvarande globaliserade kapitalistiska system att byta varor och tjänster med varandra, och hur ska vi då försörja oss? Mänsklighetens existens hotas från två håll, dels gäller det klimatförändringarna och deras allt allvarligare konsekvenser, dels omöjligheten att skaffa försörjning till alla om vi förändrar vårt ekonomiska system i grunden. Många skulle komma i kläm.

När den katastrofala framtiden och samhällets kollaps introduceras som tema sker detta i nära anslutning till ekosystemens kollaps, och återigen aktualiseras tanken på svårigheten att försörja alla, denna gång mer konkret i form av tillgång på mat. Att vi själva är en invasiv art – något vi främst beskyller andra djur- och växtarter för att vara – rättfärdigar slutsatsen att det vore bättre om mänskligheten inte kunde överleva i en ödelagd värld. Slutligen tänker respondenten på sina barn och att de inte kan få samma möjligheter som hon själv fått, och uttrycker en önskan om att de i sin tur inte

ska få barn då den värld hon föreställer sig i framtiden inte går att leva i.

Flera aspekter av detta svar för tankarna till antropocenbegreppet, som introducerades av Paul Crutzen och Eugene Stoermer för att framhäva människans genomgripande påverkan på geosystemet, vilken de ansåg berättigar oss att tala om en ny geologisk epok (Crutzen och Stoermer 2000). Det antropocena anslaget handlar dels om hur mänskligheten – omtalad som ett universellt ”vi” – framställs som en aktör som själv förstör den planet den bor på. Såsom John Ødemark har påtalat fyller mänskligheten som narrativ figur i berättelsen om antropocen egentligen två roller samtidigt: å ena sidan är mänskligheten hjälten, eller subjektet i berättelsen för att tala med A.J. Greimas (1966), å andra sidan motståndaren som står i vägen för sig själv i strävan efter en hållbar framtid (Ødemark 2019:378). Just denna dubbelhet är avgörande för hur texten struktureras.

Dels rör det sig om den apokalyptiska temporaliteten i svaret, som påminner om Julia Nordblads (2021) beskrivning av antropocenbegreppets temporalitet, och framförallt dess konsekvenser för människors förmåga till politisk handling. Nordblad menar att idén om antropocen bygger på att man betraktar samtiden ur en synnerligen fjärran framtids synvinkel, där den tänkta observatören är en geolog som avläser Jordens av människan förändrade stratigrafi (Nordblad 2021:331–332). På så sätt liknar antropocenbegreppets temporalitet den dubbla temporalitet som Isak Winkel Holm skriver om i samband med profetiskt modus. Skillnaden, uppfattar jag det som, ligger framförallt i hur öppen framtiden är. I profetiskt modus finns ännu möjligheter att påverka framtiden, medan den möjligheten försvinner i antropocen.

Denna temporalitet sluter framtiden, menar Nordblad, och arbete för förändring känns meningslöst (Nordblad 2021:333). Istället landar man i total uppgivenhet.

Därutöver verkar framtiden i profetiskt modus ligga närmare nuet än vad antropocens ofta gör. Så är dock inte fallet i detta frågelistsvar, eftersom skribenten relaterar den förstörda framtiden till sina barns – och förhoppningsvis inga barnbarns – livstid. Som vi sett ovan är referensen till familjetid ett vanligt grepp för att göra klimatförändringarna konkreta och greppbara, och det utgör också en dramatisering av framtiden, såsom Kyrre Kverndokk påpekat. Den katastrofala framtiden flyttas i tiden, så att den kommer närmare nuet än den annars skulle vara (Kverndokk 2020:155).

Framtidsvisionen i denna text är inte så symbolisk och visuell som den ofta är i bibliska sammanhang, till exempel i Uppenbarelseboken eller Daniels bok, där visioner och auditioner beskrivs konkret och detaljerat och sedan måste uttolkas för att kunna förstås. Respondenten kopplar istället framtidsvisionen till något mer abstrakt, tanken om det moderna konsumtionssamhället och dess konsekvenser. Detta är förvisso i linje med det moraliserande perspektiv på nutiden som ofta förekommer i antropocensammanhang, där ”de perversa effekterna” av just konsumtionssamhället poängteras (Nordblad 2021:332). Samtidigt finns den inbyggda spänningen i svaret som kommer sig av en uppfattad brist på reella alternativ.

En biblisk apokalyps är avsedd att tolka nuvarande jordiska förhållanden i ljuset av framtiden och en övernaturlig/gudomlig värld, och syftet är ytterst att påverka både förståelser och beteenden hos en samtida publik (Yarbro Collins 1986:7). Något liknande kan sägas om kli-

matapokalypser, med den skillnaden att det generellt inte finns en gudomlig värld att sträva mot. Eftersom jordelivet i de bibliska apokalypserna omgärdas av pessimism och svikna förhoppningar om rättvisa, förflyttas allt hopp om en bättre tillvaro till framtiden i Guds rike, då rättvisa åter ska råda (Vines 2007:113–114). Det hoppet finns inte i klimatapokalypsen. Detta faktum gör att apokalypsens egentliga funktion – att få sin publik att bättra sig – blir omöjlig att fylla. Om man istället hade följt den profetiska logiken, hade bilden av den hota(n)de framtiden kunnat fungera som en väckarklocka och kanske fått människor att åstadkomma de förändringar som krävs. En annan skillnad mellan biblisk apokalyps och klimatapokalyps är att den dom som meddelas under Domedagen alltid är individuell i den förstnämnda (Collins 2016:25) men kollektiv i den sistnämnda. Det är mänskligheten som ett kollektivt ”vi” som får bära straffet.

Frågelistsvaren som polyfon inre monolog

Frågelistsvaren skulle också kunna betraktas som en variant av inre monolog där respondenten resonerar med sig själv kring klimatförändringar utifrån frågelistsans frågor. Liksom den inre monologen präglas svaren av anföring i första person – det är ett ”jag” som talar, ofta i presens eftersom respondenterna uttrycker sina tankar i skrivande stund, och språket representerar otvetydigt deras eget sätt att uttrycka sig (jfr Chatman 1980:182–183). Det som skiljer dem från en renodlad inre monolog är att de faktiskt vänder sig till en mottagare (jfr Chatman 1980:183); texten byggs upp dels genom att respondenten vänder sig till en tänkt läsare och talar till den som en föreställd publik (*narratee*,

Chatman 1980:150–151), dels relaterar aktivt till andra åsikter än sina egna och bemöter dem på olika sätt, vilket skapar den polyfona ansatsen. På så sätt präglas de av en grundläggande dialogism, som också visar sig i det språkliga uttrycket (Riccioni och Zuczkowski 2012:267–268).

Ilaria Riccioni och Andrzej Zuczkowski (2012:269) har studerat polyfoni i inre monologer, och de identifierar olika språkliga markörer som kan tyda på förekomsten av polyfoni, till exempel växling mellan olika pronomen (jag, du, vi), att olika eller rentav vitt skilda åsikter placeras sida vid sida i en mening samt bruk av ord som ”men”, ”ja”, ”naturligtvis inte”, ”nej” och så vidare. Även Kjersti Fløttum och Øyvind Gjerstad har diskuterat språklig polyfoni, då mer specifikt i klimatförändringsberättelser (Fløttum och Gjerstad 2017; Gjerstad 2019), och de lyfter också fram hur en analys av språkliga markörer – såsom negationer, bindeord som ”men”, indirekt anföring och så vidare – kan ge en fingervisning om vilka andra uppfattningar talarna eller skribenterna förhåller sig till och hur.

Ofta skapar dessa andra uppfattningar även alternativa narrativ, som ofta är diametralt motsatta deras egna (Gjerstad 2019:6–12). Det är sällan som de andra rösterna och narrativen förknippas med namngivna personer, även om detta varierar beroende på genre. I officiella tal av statschefer på FN-möten till exempel är det ytterst ovanligt, kanske för att det förblir viktigt att behålla en diplomatisk ton i sådana sammanhang, medan tidningsartiklar kan tillåta sig en högre grad av utpekande personifikation (Gjerstad 2019:12–13). Mina frågelistsvar är mer lika de officiella talen i detta avseende, eftersom de sällan knyter en enskild person till en motsatt åsikt, som i detta svar:

[Hvordan ser du for deg fremtiden?]

Jeg er overbevist om at Parisavtalens 2-graders mål eller mindre ikke nås.

3-4 grader er langt mer ... sannsynlig. Følgen er konsekvenser vi ikke overser i dag; selv om enkelte forskere har regnet på slike effekter tror jeg forholdene blir langt verre enn deres prognoser. Fordi alt henger sammen med alt. Og beregninger lett overser sekundære og tertiære virkninger.

Jeg pleier å tenke at min generasjon, de født på 50-tallet i Skandinavia, er den heldigste i historien. Vi opplevde fred (i Norge), materiell fremgang, velferd og sosial trygghet, relativt lav arbeidsløshet, frigjøring på det sosiale og kulturelle feltet.

Min sønn på 25 er også heldig, men han får det tøft når han når min alder (jeg er i 60-årene). Om han får barn, vil de stå overfor enda større utfordringer. Stabiliteten i politikk og samfunnsliv, som jeg har tatt for gitt i mitt voksenalder, vil bli borte.

Virkningene av klimaendringene vil gripe inn i alle sider av samfunnet. Europa kan ikke og bør ikke holde utenfor de migranter/miljøflyktninger som vil søke seg hit i store antall. Samfunnene blir mer heterogene.

Jeg ønsker selvsagt raskere og mer drastiske tiltak mot klimaendringene, også om det går på bekostning av enkelte friheter. Norge og andre land må bli mer villige til å inngå globalt samarbeid om tvingende regler. Effektene av klimaendringene er grenseoverskridende, å drive med den type

nasjonalt selvstyre vi ser i de enkelte land har ingen merkbar effekt mot klimaendringer. Disse vil betinge alle de viktigste politiske beslutningene i de neste hundre år.

De neste to-tre generasjonene vil legge alt ansvar på vår generasjon for at vi ikke handlet i tide.

(NEG 0263/00024. Man f. 1955)

Svaret har en klart resonerende og argumenterende struktur, og skribenten inleder med en tydelig positionsmarkering i jag-form: han tror ikke at Parisavtalets tvågradersmål är möjligt att nå längre, utan tror mer på tre–fyra graders uppvärmning. Den tänkta läsaren av den inre monologen förväntas acceptera detta faktum, inte bara för att han säger det, utan tack vare den förklaring han sedan ger för sin ståndpunkt, nämligen att effekterna är svåra att överblicka och därför inte heller går att förutspå korrekt. Redan här går respondenten i dialog med forskare som har försökt skapa klimatmodeller. Han erkänner visserligen deras arbete som legitimt, men pekar också på svårigheten att förutsäga sekundära och tertiära effekter, vilket gör prognoserna otillräckliga. Därför tror han att framtiden blir värre än vad prognoserna visar.

Därefter går han över till resonemang baserade på generationer och familjetid. Hans egen generation intar en särställning som den mest lyckligt lottade i historien, och detta sägs i presens: han ”pleier å tenke” att det är så. Den unika kombinationen av fred, materiellt välstånd, sociala trygghetssystem, låg arbetslöshet och frigjørelse på olika arenor har möjliggjort ett ovanligt gott liv, och minnet av dessa förmåner förmedlas i imperfekt, vilket är vanligt i inre monologer (Chatman 1980:

183). För sonen, som var 25 år när detta skrevs, är livet bra nu men förutsätts bli sämre när han når faderns ålder, och ännu värre blir det för eventuella barnbarn. För dem finns inte längre den stabilitet och trygghet han själv upplevt, utan en annan värld kommer att ha tagit form, och den kommer att präglas av politisk och social instabilitet.

I och med att klimatförändringarna kommer att påverka alla aspekter av samhällslivet, blir det också nödvändigt att Europa tar sitt ansvar och tar emot klimatflyktingar. Här argumenterar skribenten emot dem som inte vill göra det, genom att säga att ”Europa kan inte og bør ikke” hålla dessa människor utanför sina gränser. Ett sådant flyktingmottagande skulle göra samhällena mer heterogena, och det verkar inte bekymra respondenten eftersom han inte kommenterar detta ytterligare.

I följande stycke går skribenten in på vad som bör göras för att motverka klimatförändringar, och hela stycket formas i mångt och mycket av andra åsikter som han ständigt förhåller sig till. Han önskar sig snabbare och mer drastiska åtgärder, till skillnad från dem (oljebolby?) som föredrar långsamma och mindre märkbara. Han förespråkar detta även om det innebär inskränkningar i våra friheter. Fastän många förbehållslöst skulle hålla med om det första, är frågan om inskränkningar av friheter sannolikt mer kontroversiell. Det skulle kunna utgöra en intressekonflikt att behöva välja mellan klimatåtgärder och demokratiska fri- och rättigheter, eftersom bådadera anses nödvändiga för en hållbar utveckling vilket framgår av FN:s globala mål (nr 13 och 16).

Skribenten menar också att ”Norge og andre land må bli mer villige til” att ingå samarbeten om mer tvingande regler,

underförstått att så förhåller det sig inte i nuläget och att andra kanske inte vill se förhandlingar om tvingande regler utan föredrar att förlita sig på frivillighet. Respondenten anser dock att den typ av nationellt självstyre vi har idag inte rår på globala gränsöverskridande problem som klimatförändringar, till skillnad från dem som tycker att det är varje nations ensak att avgöra om och hur man vill bidra till klimatomställningen.

Klimatförändringarna uppfattas som så viktiga att de kommer att dominera politiskt beslutsfattande de närmaste hundra åren, ett motargument mot dem som vill ge dem en mer undanskymd roll i det politiska livet.

Som även Fløttum och Gjerstad har framhållit, är det ofta väldigt oklart vem som hyser de åsikter respondenterna argumenterar mot. Ibland anar man, som nämnts ovan, att det finns tydliga måltavlor men att man inte vill nämna dem vid namn, ibland verkar det snarare handla om en tillskriven logik bakom de oreflekterade bevekelsegrunder människor har för att fortsätta leva som förut. I sådana fall är det kanske inte så många som skulle erkänna att de hyser dessa åsikter på ett medvetet och artikulert plan, även om resultatet av deras handlingar skulle vara i samklang med ett sådant synsätt.

Genrebenämningar och genremotiv

Det är tydligt att de olika genrebenämningarna riktar vår uppmärksamhet mot olika aspekter av frågelistsvaren. I denna artikel har jag diskuterat genrer ut ett dubbelt perspektiv, där min tolkning av frågelistsvarens genre(r) avhandlas med hänvisning till de formmässiga stildrag som tillhör varje genre och som jag därmed tagit fasta på i tolkningen. Eftersom jag anser det möjligt att tolka svaren i relation

till andra, och kanske mer oväntade genrer, hade andra stildrag också varit möjliga att lyfta fram. Jag har dock i detta sammanhang, som tidigare nämnts, valt just dessa fyra då de är vanligt förekommande och utrymmet inte medger att jag behandlar fler.

Beträffande de fyra genrerna, som kan överlappa varandra med undantag av profetiskt modus och apokalyps, kan sägas att de kastar ljus över olika strukturella och funktionella element i frågelistsvaren. I enkätdiskursens fall handlar det kanske närmast om en slags generativ grammatik för hur ”berättelser” om klimatförändringar produceras, där en övergripande och ganska schematisk grundstruktur fylls med ett specifikt och varierat innehåll. Profetiskt modus och apokalyps styr istället blicken mot temporaliteter och deras konsekvenser för vår syn på framtiden, liksom människans möjligheter att åstadkomma förändring. Eftersom en sekulär apokalyps inte tillhandahåller något bättre att se fram emot efter den stora katastrofen, är detta en genre som skapar hopplöshet i dagens värld. Det är en form som vi lätt blir fångna i eftersom den inte ger någon utväg, men också för att det är ett nästan självklart sätt att tala om kriser på, då det har en flertusenårig historia (jfr Ingemark 2021). Om genren betraktas som performativ och att den skapar den verklighet vi förväntar oss, innebär detta att bruket av apokalyps som genre bidrar till att skapa den allmänna handlingsförlamning inför klimatförändringarna många av oss ondgör oss över. Den polyfona inre monologen, slutligen, belyser sådana aspekter av frågelistsvarens struktur, tilltal och språkliga utformning som hänför sig till deras roll som inspel i en ständigt pågående, större samhällelig diskussion av klimatförändringar,

där andra röster är svåra att undvika att förhålla sig till på olika sätt.

Frågelistsvaren bygger på en närmast global repertoar av element som kan beskrivas som återkommande motiv (Ingemark 2019) eller inramningar (Hulme 2017). Vissa genremotiv har vi också sett återkomma i flera av de svar som diskuterats. Familjetid och generationstänkande är ett sådant återkommande motiv i många olika typer av texter om klimatförändringar (se Kverndokk 2020), och den förekommer i alla frågelistsvar jag tagit upp här, om än i varierande grad. Barn och barnbarn, eller ibland mer abstrakt ”kommande släkten”, introduceras ofta i texterna när moraliska spörsmål aktualiseras. Såsom Kyrre Kverndokk har framhållit, konkretiserar familjetiden den moraliska plikt att motarbeta klimatförändringar i nuet som klimatkrisen ger upphov till (Kverndokk 2017:38), genom att denna plikt knyts till personer i människors närhet som de redan har ett starkt emotionellt band till.

Barnen kan kanske betraktas som en av få samlande symboler (Ortner 1973: 1339–1340) i kampen mot klimatförändringar, eftersom de representerar den framtid vi önskar oss. Det är när glappet mellan den önskade framtiden och den vi tror att vi sist och slutligen får ökar som självanklagelserna kommer, att efterföljande generationer kommer att klandra oss för att vi gjort för lite. Ibland gör de det förstås också i verkligheten. Kverndokk har påpekat hur just det faktum att barnet varit så väletablerat som trop i diskurser om klimatförändringar har gett klimataktivister som Greta Thunberg och Fridays for Future en effektiv retorisk plattform att stå på (Kverndokk 2020:145).

För att ta förhållandet mellan apokalypsgenren och barnropet som exempel,

kan de betraktas som två potentiellt motstridiga krafter som skapar flera olika möjligheter för hur respondenterna föreställer sig framtiden och det handlingsutrymme människan tillskrivs i forlandet av denna framtid. Fylls barntropen med ett övervägande positivt innehåll ser mänsklighetens framtid ljusare ut, färgas den däremot av det apokalyptiska framträder framtiden i katastrofal dager. Jag menar att vi folklorister har en av våra analytiska styrkor i studiet av hur texter som dessa byggs upp, dels i ett samspel mellan genrenivå och motivnivå, dels mellan den kollektiva repertoaren och individuella preferenser, eftersom detta är en typ av analys vi utfört länge. Av utrymmesskäl har jag dock tonat ner den kollektiva aspekten här.

Detta specifika exempel visar också varför en sådan analys är viktig. Om vi okritiskt anammar de genrer tal om klimatförändringar generellt kläs i, är risken att vi samtidigt begränsar vår förmåga att motarbeta dem för att våra egna föreställningar står i vägen. I och med att skilda förhållningssätt till framtid, förändring, kris, hopp och hopplöshet också gestaltas genom olika genrer, såsom vi sett, påverkar valet av genre vår möjlighet att agera på ett påtagligt sätt. Det är därför av vikt att vi fortsätter diskutera hur berättelser om klimatförändringar ges form, och även försöker förändra vårt sätt att tala om klimatförändringar om det är nödvändigt. Detta är något som också behöver ske utanför forskarvärlden.

Litteratur

- Adam, Jean-Michel 1992. *Les textes: types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue*. Paris, Éditions Nathan.
- Bachtin, M.M. 1986. *Speech Genres and Other Late Essays*, övers. Vern W.

- McGee, red. Caryl Emerson och Michael Holquist. Austin, University of Texas Press.
- Bauman, Richard och Briggs, Charles 1990. Poetics and Performance as Critical Perspectives on Language and Social Life. *Annual Review of Anthropology*, 19, s. 59–88.
- Blanchot, Maurice 2003. *The Book to Come*, övers. Charlotte Mandel. Stanford, Stanford University Press.
- Briggs, Charles L. och Bauman, Richard 1992. Genre, Intertextuality, and Social Power. *Journal of Linguistic Anthropology*, 2, s. 131–172.
- Chatman, Seymour 1980. *Story and Discourse. Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca, Cornell University Press.
- Collins, John J. 2016. The Genre Apocalypse Reconsidered. *Zeitschrift für Antike und Christentum*, vol. 20(1), s. 21–40.
- Crutzen, Paul J. och Stoermer, Eugene F. 2000. The "Anthropocene". *The International Geosphere–Biosphere Programme (IGBP) Newsletter*, 41, s. 17–18.
- Dråpen i Havet 2022. Vårt arbeid. [Online]. URL: <https://www.drapeni-havet.no/vart-arbeid/>. [Hämtat 23.03.2022-03-23]
- Dupuy, Jean-Pierre 2013. *The Mark of the Sacred*, övers. M.B. Debevoise. Stanford, Stanford University Press.
- Fløttum, Kjersti och Øyvind Gjerstad 2017. Narratives in Climate Change Discourse. *WIREs Climate Change*, vol. 8:e429.
- Frog, Kaarina Koski och Ulla Savolainen 2016. At the Intersection of Text and Interpretation. An Introduction to Genre. I Kaarina Koski, Frog med Ulla Savolainen (red.). *Genre – Text – Inter-*

- pretation. *Multidisciplinary Perspectives on Folklore and Beyond*. Helsinki, Finnish Literature Society, s. 17–43.
- Gjerstad, Øyvind 2019. Le dialogue des récits climatiques. Une analyse narrative et polyphonique. *Cahiers de praxématique*, 73, s. 1–15.
- Greimas, Algirdas Julien 1966. *Séman-tique structurale. Recherche de méthode*. Paris, Larousse.
- Grimm, Wilhelm 1857. Die Sage von Polyphem. *Philologische und histo-rische Abhandlungen der Königlichen Akademie der Wissenschaften zu Berlin* 1857, s. 1–30.
- Hartog, François 2015: *Regimes of Historicity: Presentism and Experi-ences of Time*, övers. Saskia Brown. New York, Columbia University Press.
- Holm, Isak Winkel 2016. Under Water Within Thirty Years. The Prophetic Mode in *True Detective*. *Behemoth: A Journal on Civilisation*, vol. 9(1), s. 90–107.
- Holm, Isak Winkel 2021. The Prophetic Tone in *True Detective*. Sensing the Time of the Future Climate Disaster. I Kyrre Kverndokk, Marit Ruge Bjærke och Anne Eriksen (red.). *Climate Change Temporalities. Explorations in Vernacular, Popular, and Scientific Discourse*. London, Routledge, s. 89–105.
- Hulme, Mike 2017. *Why We Disagree about Climate Change: Understanding Controversy, Inaction and Opportunity*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Ingemark, Camilla Asplund 2019. Islands Submerged into the Sea. Islands in the Cultural Imaginary of Climate Change. I Camilla Asplund Ingemark, Carina Johansson och Oscar Pripp (red.). *Former som formar. Musik, kulturarv, öar. Festskrift till Owe Ronström*. Uppsala, Etnologiska avdelningen vid Uppsala universitet, s. 199–208.
- Ingemark, Camilla Asplund 2021. In the Shadow of Apocalyptic Futures. Climate Change as a Cultural Trope in Vernacular Discourse. I Kyrre Kverndokk, Marit Ruge Bjærke och Anne Eriksen (red.). *Climate Change Temporalities. Explorations in Vernacular, Popular, and Scientific Discourse*. London, Routledge, s. 49–68.
- Jones, Michael D. 2013. Cultural Characters and Climate Change. How Heroes Shape Our Perception of Climate Science. *Social Science Quarterly*, vol. 95(1), s. 1–39.
- Kverndokk, Kyrre 2017. Klimakrisens tid. *Arr: Idéhistorisk tidsskrift*, 2, s. 33–47.
- Kverndokk, Kyrre 2020. Talking about Your Generation. “Our Children” as a Trope in Climate Change Discourse. *Ethnologia Europaea*, vol. 50(1), s. 145–158.
- Kverndokk, Kyrre och Anne Eriksen 2021. Climate Change Temporalities. Narratives, Genres, and Tropes. I Kyrre Kverndokk, Marit Ruge Bjærke och Anne Eriksen (red.). *Climate Change Temporalities. Explorations in Vernacular, Popular, and Scientific Dis-course*. London, Routledge, s. 3–14.
- Labov, William 1972. *Language in the Inner City. Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Nordblad, Julia 2021. On the Difference between Anthropocene and Climate Change Temporalities. *Critical Inquiry*, vol. 47, s. 328–348.
- Ortner, Sherry 1973. On Key Symbols. *American Anthropologist*, 75, s. 1338–1346.
- Palmenfelt, Ulf 2017. Folkloristisk narra-

- tivanalys. I Jenny Gunnarsson Payne och Magnus Öhlander (red.). *Tillämpad kulturteori*. Lund, Studentlitteratur, s. 203–229.
- Reddish, Mitchell G. 2020. The Genre of the Book of Revelation. I Craig R. Koester (red.). *The Oxford Handbook of the Book of Revelation*. Oxford, Oxford University Press, s. 21–35.
- Riccioni, Ilaria och Andrzej Zuczkowski 2012. Polyphony in Interior Monologues. I Clara-Ubaldina Lorda och Patrick Zabalbeascoa (red.). *Spaces of Polyphony*. Amsterdam och Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, s. 265–278.
- Skott, Fredrik 2008: *Folkets minnen. Traditionsinsamling i idé och praktik 1919–1964*. Göteborg, Institutet för språk och folkminnen i samarbete med Göteborgs universitet.
- Yarbro Collins, Adela 1986: Introduction. I Adela Yarbro Collins (red.). *Early Christian Apocalypticism. Genre and Social Setting*. Semeia 36. Atlanta, GA, Society of Biblical Literature, s. 1–11.
- Vines, Michael E. 2007. The Apocalyptic Chronotope. I Roland Boer (red.). *Bakhtin and Genre Theory in Biblical Studies*. Atlanta, GA, Society of Biblical Literature, s. 109–117.
- World Commission on Environment and Development 1987. *Our Common Future*. Oxford, Oxford University Press.
- Ødemark, John 2019. Touchstones for Sustainable Development: Indigenous Peoples and the Anthropology of Sustainability in *Our Common Future. Culture Unbound*, vol. 11(3–4), s. 369–393.

Källor

- Helsingfors, Finland
Svenska litteratursällskapet i Finland,
Folkkultursarkivet
SLS 2303
- Oslo, Norge
Norsk Etnologisk Gransking
NEG 0263
- Reykjavik, Island
Þjóðminjasafn Íslands
ÞMS 125